

ИСТОРИЈА

ЕДИЦИЈА

*Књига је објављена уз финансијску подршку
Националног савета словеначке националне мањине*

СТЕВО ЖИГОН

НЕДОПИСАНИ

МЕМОАРИ

Kvazar

BUDUĆNOST
ČITANJA

Copyright © Ивана и Никола Жигон
Copyright © за приређивање и ово издање:
Квазар – Будућност читања, 2026.

Сва права задржана. Ниједан део ове књиге не сме се копирати нити преносити у било ком облику или било којим средствима, електронским или механичким, укључујући фотокопирање, снимање или било који систем за складиштење и претраживање информација, без писменог одобрења издавача.

МОЈ ТАТА ШТЕФАН И МОЈА ТЕТКА АНГЕЛА

1936.

Покушао сам негде да испричам како је моја глума можда почела у условима кад по разним затворима нисам више хтео да будем само „жива књига поезије“, већ сам почео да ту поезију полако обликујем као звук, али и као смисао и ритам.

Међутим, чини ми се да је моја глума почела много раније. Још као дете, све до рата, био сам амбициозан мали гимнастичар у најстаријој југословенској соколској жупи у Љубљани, „Народни дом“. Свако такмичење имало је публику, а соколске приредбе групних вежби биле су, у ствари, прави спектакли.

А исто тако, навикао сам рано да будем и гледалац, дивећи се на тренинзима гимнастичара моје соколске жупе, који су на Олимпијади 1936, као врста, освојили шесто место на свету. Вероватно сам већ тада почео да се „трујем“ жељом да и ја, пре или касније, будем „гледан“.

Мој тата, кројач, један од најбољих, и сâм је био добар гимнастичар. За поменућу олимпијаду шио је читавој врсти гимнастичарске панталоне. Тада још није било данашњих материјала који приањају уз тело. Требало је сваком такмичару понаособ

зналачки укројити *шйицхозе*. То је био први костим чијем сам настајању присуствовао.

Соколски слетови били су својеврсне масовне представе са многобројном публиком и са великим бројем извођача. Учествојући на тим слетовима, већ као дете, осетио сам чар рефлектора који те осветљавају и тајанственост таме у којој нестаје гледалаштво. Био сам обузет поносом кад сам гледао оца како у белим рукавицама, на челу параде, држи високо прапор¹ извезен златним и сребрним нитима, као неку победничку заставу, пролазећи усред шпалира одушевљене публике. Носио је он тај прапор и у Љубљани, Прагу, Софији и Београду.

Тако сам заволео параде, заставе, униформе и лимену музику. Заволео сам, већ као дете, свечаност саму по себи, наступ пред публиком, уредност организације колективног чина свечаности. Заволео сам костиме, ватромете и спектакуларност увежбаности.

Мој тата није био кафански човек, али је, као приморац, волео игру боћања. Био је специјалиста за избијање „опасне“ противничке кугле, коју је требало погодити са висине тако да она буде одбачена, а да његова не додирне било коју другу куглу и застане, притом, на месту кугле коју је одбацила. Тај ударац звао се *йјомда*. Он је за *йјомду* био прави мајстор, и кад је, радостан због добијене партије, сео са друштвом, увек би ме наговорио да станем на баштенски сто биртије и да певам.

¹ Извезена свечана застава. (Све најомене у књизи су редакцијске.)

Имао сам звучан сопран дечака пре мутирања и певао сам обично песме као „Адио маре“ или арије из Вердијевих опера: „Париђи, о кара“, „Ла дона е мобиле“, па арију тужне Дворжакове *Русалке*, имитирајући Валерију Хејбалову: „Месече, мили мој“... Ту, на тим столовима, доживео сам прве аплаузе, трему и корист првих хонорара у облику *крахрла*, црвеног напитка чија је флашица у грлићу имала стаклену куглицу коју је требало гурнути прстом у флашу.

У Љубљани још стоји једна кућа коју је отац саградио 1930. у Рожној долини, поред тршћанске железничке пруге. Њу је убрзо продао (са губитком, како је говорио). Учинила му се, овако чистих геометријских волумена, са равним кровом, сва бела и на два спрата, сувише амбициозном и модерном. Тако је тај млади кројач – избеглица из Волчје града код Комна, средишта Крашке висоравни, непуна

четири километра ваздушне линије од обале Тршћанског залива – за нешто више од петнаест година у Љубљани саградио две солидне породичне куће. „Није мушкарац који не сагради бар једну кућу“, имао је обичај да каже. Три пута је селио своју кројачку радњу, коју је водио са старијим братом, да би трећу сместио у самом центру Љубљане. Од средине тридесетих био је, заједно са братом Антоном, заступник фабрике штофова „Теокаровић“ из Параћина.

Суботом сам, заједно са татиним шегртима, разносио готова одела по грађанским кућама и често сам морао да сачекам да се муштерија обуче и испроба одело да би, потом, „одобрио“ урађени посао, или ставио понеку замерку. Значи, и ту сам био нека врста публике, а муштерије су, вртећи се пред огледалом, под критичким оком својих жена, били својеврсни глумци.

Живот је, дакле, пун извођача и публике.

Тих субота падале су и напојнице, па сам заједно са шегртима после свршеног посла јео крем-виршле, каквих данас више нема, са сенфом какав се може јести само у сећању.

Мој тата био је велики србофил. Словенци Приморци, на граници са Италијом, увек су осећали да су на тој западној граници словенства, и то насупрот оној златној италијанској равници коју је вековима обасјавало сунце ренесансе и која је ту светлост штедро расипала на све стране света. Ти Приморци увек су осећали да без повезивања са дубоким словенским залеђем – значи без Срба – неће моћи да опстану. Није нимало случајно што

су у Трсту најбогатији трговци и бродовласници били управо Срби и што је највећа православна црква на европском западу саграђена усред града са већинским словенским становништвом.

Када је после Првог светског рата словеначко приморје, заједно са Трстом и Истром, припало Италији као награда за правовремено напуштање Немачке, када је било јасно да она губи, велики број тих примораца пребегао је у нову државу Срба, Хрвата и Словенаца. (Неке сам, режирајући по градовима бивше и садашње Југославије, налазио чак у Зајечару, Новом Саду, Нишу, Бања Луци...) Ту, у тој новој држави, засновали су породице и ми, њихова деца, били смо, у ствари – деца избеглица. Колико су се уздали у Србију и колико су се поносили српским победама сведоче, на пример, имена моје браће од тетка и стричева: Душан, Милош, Урош, Сава, Данило, Жарко, Марко, па и ја сам Стево, на крају крајева... Ту нема Миленка, рецимо, или Милорада, Миливоја; само најстарија династичка имена.

Није то једина чињеница која ми сада, када гледам унатраг, сутерише мисао о томе како је постојало много знакова који су наговештавали да ћу, пре или касније, завршити у Београду.

Моја рођена тетка Ангела била је собарица краљице Марије. Добила је ту службу по конкурс објављеном у свим новинама нове државе. (У том конкурс писало је: „Предност имају Словенке“.) Удала се у Београду за дворског чиновника, бившег гардијског подофицира Стеву Ивановића, родом из Срема, по коме сам ја и добио име.

САДРЖАЈ

НЕДОПИСАНИ МЕМОАРИ

Мој тата Штефан и моја тетка Ангела	5
Парче свињске масти	14
Извођачи и посматрачи	19
Хемон	64
Магдаф и аплауз на отвореној сцени	71
Милан Дединац, Жан-Пол Сартр и пужадисти	74
Робеспјер и мајка	81
Јуриј Завадски и Јосиф Висарионович	86
Јуриј Завадски и антисовјетизам	93
Црвени универзитет	96
Михаил Васиљевич Фрунзе и златна рибица	104
Анастас Микојан	107

Милан Дединац

110

Бојан Ступица, Хамлет и Жан Иверно

113

Човек је човеку Жигон

121

Царјов, Крлежа и Руфина Нифонтова

130

Георгиј Товстоногов

139

Револуција и авангарда

143

Миливоје Живановић

152

Велика ватра Марије Црнобори

158

Свет ће спасти лепота

167

Редакцијска напомена

171

ДОДАТАК

Мира Ступица

Књига о себи, времену и нама свима у њему

175

Ивана Жигон

Мој тата Стево

177

Хронологија живота Стеве Жигона

183